

საქართველოს ფინანსური ბაზრების განვითარების პოტენციალი და შესაძლო ეფექტი

ალიმ ხერხაძე

ქუთაისის უნივერსიტეტის დოქტორანტი,
აფილირებული ასისტენტი, alimi.kherkhadze@unik.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: საქართველოს საფონდო ბირჟა; საქართველოს ფასიანი ქაღალდების ბაზარი; ფინანსური სტაბილურობა; ეკონომიკური ზრდა; ინვესტიციები.

J.E.L. classification: D530, E440, G230, G410

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2022.23.09>

ციტირებისთვის: ხერხაძე ა., (2022) საქართველოს ფინანსური ბაზრების განვითარების პოტენციალი და შესაძლო ეფექტი. ეკონომიკური პროფილი. ტომი 17, 1(23), გვ. 152-165. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2022.23.09>

ანოტაცია. სტატიაში განხილულია საქართველოში ფინანსური ბაზრის ჩამოყალიბების ისტორია, არსებული მდგომარეობა და განვითარების პერსპექტივები. წარმოჩენილია საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომ პერიოდში საფონდო ბირჟის ჩამოყალიბების, განვითარების, დადმასვლის, წინსვლისა და ამ უკანასკნელის შემაფერხებელი ფაქტორები. ახსნილია თუ რა მნიშვნელობა აქვს საფონდო ბირჟას ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში. ქვეყნის ფინანსური სტაბილურობა ძირითადად ფასიანი ქაღალდების ბაზრისა და საბანკო სფეროს ინსტიტუციურ და ორგანიზაციულ სიმყარეზე დგას. დღეისათვის საქართველოს საბანკო სისტემა არა მარტო ქვეყნის, არამედ რეგიონის მასშტაბითაც საკმაოდ განვითარებულია, რასაც ვერ ვიტყვით საქართველოს ფასიანი ქაღალდების ბაზარზე და ქვეყანაში ამ ბაზრის ერთადერთ ლიცენზირებულ წარმომადგენელზე -

საქართველოს საფონდო ბირჟაზე. ფასიანი ქაღალდების ბაზარი ქვეყნის ეკონომიკის ერთგვარი ეკონომიკური ბარომეტრი, პულსის მზომია, სადაც პირველ რიგში აისახება ქვეყანასა და მსოფლიოში მიმდინარე პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური ცვლილებები.

შესავალი

ფინანსურ ბაზრებზე დიდ გავლენას ახდენს არსებულ ვითარებასთან დაკავშირებული ფსიქოლოგიური მომენტი და მოლოდინებიც, რაც საბოლოო ჯამში, საშუალოვადიან პერიოდში ეკონომიკაზე აისახება, ხოლო ბენეფიციარებს საფონდო ბაზრიდან მიღებული ინფორმაცია უზიძგებთ დროულად გათვალონ შესაბამისი ნაბიჯები. ფასიანი ქაღალდების ბაზრის მეშვეობით მოსახლეობაში იმატებს დაგროვებისადმი მიდრეკილება. მინიმალური თანხით ადამიანი შესაძლებელია ინვესტორი გახდეს და საბანკო დეპოზიტთან შედარებით მეტი სარგებელი მიიღოს. განვითარებული საფონდო ბაზარი წარმოადგენს საბანკო დაკრედიტების ალტერნატიულ წყაროს და ის ფიზიკურ პირებს საშუალებას აძლევს ბიზნესის (მიმწოდებლის) და არა მხოლოდ მომხმარებლის გადასახედიდან დაინტერესებული იყვნენ ქვეყნის ეკონომიკის ზრდითა და სიჯანსაღით.

საფონდო ბაზრების განვითარება ხელს უწყობს საზოგადოების ფინანსური წიგნიერების ამაღლებას, რაც საბოლოოდ საზოგადოების პოლიტიკური კულტურის დონეზეც აისახება, ვინაიდან ასეთ დროს ამომრჩეველი არჩევნებზე ხმას ადარ აძლევს პოპულისტურ დაპირებებს (პენსიების, სოციალური პროექტების, ბიუჯეტის დეფიციტის დაუსაბუთებელ და უკონტროლო ზრდის, სამთავრობო ვალების აღების დაპირებები და ა.შ.), ყალიბდება მესაკუთრეთა ფართო წრე და ძლიერი საშუალო კლასი. განვითარებული საფონდო ბირჟის დახმარებით, სახელმწიფო უკვე ნაკლებადაა დამოკიდებული უცხოურ ინვესტიციებზე, რომელიც ხშირად პოლიტიკურ ბერკეტებად გამოიყენებოდა და შესაძლებლობა ჩნდება ადგილობრივი ფულითაც დაკრედიტდეს ეროვნული ეკონომიკის ზრდის პოტენციალი. იზრდება დასაქმება, ექსპორტი, სავალუტო შემოსავლები, ვითარდება ახალი ტექნოლოგიები, იზრდება კომპანიათა კაპიტალიზაცია, ლიკვიდურობა და მთლიანობაში, ქვეყნის ეკონომიკა.

ძირითადი ნაწილი

ფასიანი ქაღალდების ბაზარი და საბანკო სფერო თავიანთი არსით ერთმანეთის კონკურენტები არიან, ვინაიდან ორივე საკუთარი ინსტრუმენტებით ცდილობს იტვირთოს ერთგვარი შუამავლის როლი, მათ შორის, ვისაც, ერთი მხრივ, მოეპოვება დროებითი თავისუფალი ფულადი სახსრები და, მეორე მხრივ, იმ სუბიექტებთან, ვისაც ფულადი სახსრები ესაჭიროებათ (შონია, გუგეშაშვილი, 2009).

ჯერ კიდევ 1998-2000 წლებში აშშ-ის მთავრობისა და ფინანსური ბაზრების საუკეთესო ექსპერტების დახმარებით საქართველოში დაიწყო ფასიანი ქაღალდების ბაზრის საფუძვლების ფორმირება. ამ

პერიოდში ყველას კარგად ესმოდა, რომ ეს ორი უმნიშვნელოვანესი ფინანსური ინსტიტუტი თანაბარ მდგომარეობაში, სამართლიანი კონკურენციის პირობებში, ერთად უნდა განვითარებულიყვნენ და ცდილობდნენ არ დაეშვათ ერთი სფეროს მიერ მეორის შთანთქმა ან დაჩაგვრა. გარკვეული მიზეზების გამო, ახალ პოსტსაბჭოთა საქართველოში უკეთესი სასტარტო პირობები საბანკო სფეროს ჰქონდა, რაც გაითვალისწინეს საქართველოს პარლამენტის მიერ 1998 წელს მიღებულ „ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ“ კანონში. კანონის მიხედვით, ფასიანი ქაღალდების ინდუსტრია გამიჯნული იყო საბანკო სფეროსგან, რათა ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ახლად ჩამოყალიბებულ მექანიზმს მისცემოდა დამოუკიდებლად განვითარების რეალური შესაძლებლობა. ამ კუთხით მნიშვნელოვანი იყო, რომ ფასიანი ქაღალდების ბაზრის და მისი მონაწილეების ზედამხედველობას ახორციელებდა დამოუკიდებელი რეგულატორი - საქართველოს ფასიანი ქაღალდების ეროვნული კომისია - კოლეგიალური მართვის ორგანო, რომელიც გარდა ზედამხედველობისა, მოწოდებული იყო ხელი შეეწყოს ამ ინდუსტრიის განვითარებისთვის. ბანკებს არ შეეძლოთ ბაზარზე უშუალოდ მონაწილეობა (მხოლოდ შვილობილი საბროკერო კომპანიების მეშვეობით); საფონდო ბირჟის მესაკუთრეს ეკრძალებოდა ბირჟის 10%-ზე მეტი წილი, ხოლო ბანკებს ერთად არ შეეძლოთ ჰქონოდათ ბირჟის 50%-ზე მეტი.

ამ კანონის საფუძველზე ჩამოყალიბდა ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ძირითადი ინფრასტრუქტურა: საქართველოს ფასიანი ქაღალდების ცენტრალური დეპოზიტარი, დამოუკიდებელი რეგისტრატორები,

საბროკერო კომპანიები, 1999 წლის 12 იანვარს დაფუძნდა სააქციო საზოგადოება „საქართველოს საფონდო ბირჟა“ (სსბ) წამყვანი საბროკერო კომპანიების, კომერციული ბანკების, სადაზღვევო კომპანიებისა და საინვესტიციო ფონდების ინიციატივით. სსბ-ის წესები, პროცედურები და სისტემები შემუშავდა აშშ-ის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) დახმარებით. 2000 წლის 14 იანვარს ფასიანი ქაღალდების ბაზრის სახელმწიფო მარეგულირებელმა ორგანომ განახორციელა სსბ-ის ლიცენზირება და იმავდროულად მიანიჭა მას საქართველოში პირველი თვითრეგულირებადი ორგანიზაციის სტატუსი, ხოლო 2000 წლის 23 მარტიდან სსბ-ზე დაიწყო რეგულარული საბირჟო ვაჭრობები. სსბ 2000 წლის 15 სექტემბერს გახდა ევრაზიის საფონდო ბირჟების ფედერაციის (FEAS) ნამდვილი წევრი (ლოლაძე, 2015).

საქართველოს საფონდო ბირჟაზე განსაკუთრებული აქტივობა დაიწყო 2004 წლიდან, როდესაც ხელისუფლების ცვლილების შემდეგ შეიცვალა პრივატიზებასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა და დაიწყო ეკონომიკური გამოცოცხლება, მნიშვნელოვნად შემცირდა კორუფცია, გაიხსნა ფინანსური ბაზარი, გაიზარდა ინვესტიციები. თუმცა აღმასვლის ტენდენცია მხოლოდ 2007 წლამდე გაგრძელდა, 2007 წლიდან კი ბირჟის ფუნქციონირება ერთდროულად რამდენიმე ფაქტორმა შეაფერხა.

პირველი უმთავრესი ფაქტორი 2008 წლის მსოფლიო ფინანსური კრიზისი და აგვისტოს ომი გახდა, რომელიც ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკაზე დაშესაბამისად საფონდო ბირჟაზე ვაჭრობის მოცულობაზე ნეგატიურად აისახა. მეორე მოვლენა, რომელმაც ხელი შეუშალა

საქართველოს საფონდო ბირჟაზე ვაჭრობის მოცულობის ზრდას, იყო კანონმდებლობაში შესული ცვლილება, რომლითაც გაუქმდა ბირჟის თვითრეგულირებადი სისტემა და მისი მაკონტროლებელი ორგანო გახდა საქართველოს ეროვნული ბანკი. კანონმდებლობაში არსებობდა ფუნდამენტური ჩანაწერი, რომელიც იყო ფასიანი ქაღალდების ბირჟის განვითარების მყარი გარანტი: „ფასიანი ქაღალდი, რომელიც დაშვებულია საჯაროდ მხოლოდ სავაჭრო ბირჟაზე“. 2007 წელს გაჩნდა ასეთი ჩანაწერი: „საფონდო ბირჟაზე ან მის გარეთ“. შედეგად მივიღეთ ის, რომ ბირჟის გარეთ დღესაც იდება გარიგებები, მოგება რჩება ცალკეულ ინსტიტუტებს, მაგრამ არა საფონდო ბირჟას, რაც ხელს უშლის ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარებას.

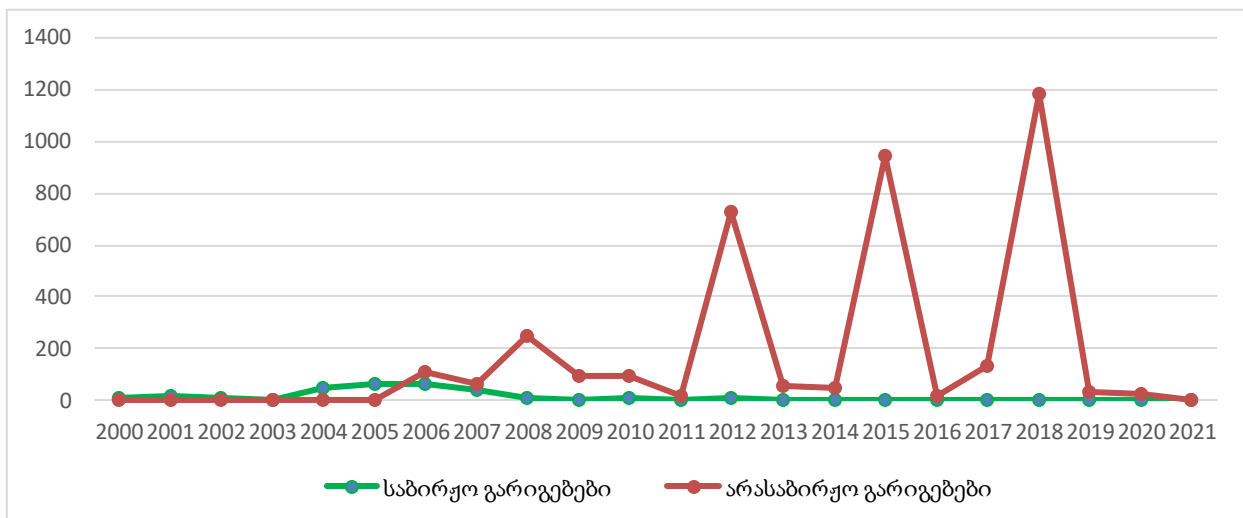
ეროვნული ბანკის კონტროლის ქვეშ საფონდო ბირჟის მოქცევამ ისიც განაპირობა, რომ 2007 წლიდან საფონდო ბირჟა მმართველობაში აიღო ბანკების ჯგუფმა რომლებიც დღესდღეობით ფლობენ საფონდო ბირჟის აქციების 58%-ს. მათგან ყველაზე დიდი პაკეტი აქვს საქართველოს ბანკს (46%). გარიგებათა უმრავლესობა საფონდო ბირჟაზე არასაბირჟოა, ანუ არაკონკურენტულ გარემოში იდება საბროკერო კომპანიის მეშვეობით, საჯარო ფასიანი ქაღალდებით არასაბირჟო გარიგებათა 100 ლარს ზემოთ ღირებულების ფარგლებში საფონდო ბირჟის სავაჭრო სისტემაში დაფიქსირების და საფონდო ბირჟის მიერ მისი გასაჯაროების მოთხოვნის დაცვით, ბირჟის წესების შესაბამისად. ამჟამად, განუვითარებელი საფონდო ბაზრების გამო, დროებით თავისუფალი სახსრები მიდის პირდაპირ ბანკებში და ბანკებიდან ხდება ინვესტირება, რაც საკმაოდ აძვირებს კრედიტს და ზღუდავს როგორც ეკონომიკის, ისე ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარებას. ბანკები ფაქტობრივად პირდაპირი მიყიდვის

გზით იძენენ ფასიან ქაღალდებს, სააქციო საზოგადოებები კიაზრსვერხედავენ გამოუმჯავან აქციები, რაც დამატებით ხარჯთან არის დაკავშირებული, თუკი ბანკების გარდა მათი

მყიდველი ისედაც არავინ აღმოჩნდება და ამის გამო იძულებულნი არიან დაკრედიტებისთვის ისევ ბანკებს მიმართონ და ისარგებლონ ძვირი კრედიტით (ნამჩევამე, 2015).

ნახაზი 1

საბირჟო და არასაბირჟო გარიგებები საქართველოს საფონდო ბირჟაზე (მლნ ლარი)

წყარო: საქართველოს საფონდო ბირჟა (საბირჟო და არასაბირჟო გარიგებები): <https://www.gse.ge/trades>; <https://www.gse.ge/otc-trades>

საქართველოს საფონდო ბირჟაზე აქციებს განათავსებენ ისეთი კომპანიები, როგორებიცაა: სს

„საქართველოს ბანკი“, სს „ლიბერთი ბანკი“, სს „გრინ დაზღვევა საქართველო“, სს „მეტრო ეიფორია ჰოტელ ბათუმი“, სს „თელასი“, სს „სარაჯიშვილი“, სს „ისანი-ქართუ“, სს „ხაშურის მინის ტარა“, სს „ტრანსმშენი“, სს „ვითიბი ბანკი ჯორჯია“. ობლიგაციები განთავსებული აქვთ აზიის განვითარების ბანკს, შავი ზღვის ვაჭრობისა და განვითარების ბანკს, ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკს (EBRD), ნიდერლანდების განვითარების საფინანსო კომპანიას, სილქნეტს, თიბისი ბანკს და ა.შ., რომელთათვისაც, ბუნებრივია, საქართველოს საფონდო ბირჟა არ წარმოადგენს ფინანსური სახსრების მოზიდვის საშუალებას

და მათთვის ეს სოციალური პასუხისმგებლობა უფროა.

არსებულ სიტუაციაში რეალური ფინანსების მოსაზიდად მხოლოდ ყველაზე წარმატებული, მაღალი კაპიტალიზაციის მქონე კომპანიები ახერხებენ თავიანთი აქციების უცხოურ საფონდო ბაზრებზე განთავსებას, ხოლო დანარჩენი კომპანიები ძირითადად დამოკიდებული არიან საბანკო კრედიტზე ან პირდაპირ ინვესტიციაზე. წამყვანმა ქართულმა კომპანიებმა თავიანთი ფასიანი ქაღალდების

განსათავსებლად ლონდონის საფონდო ბირჟა გამოიყენეს. პირველი ასეთი ქართული კომპანია 2006 წელს სს „საქართველოს ბანკი“ იყო, 2014 წელს - სს „თიბისი ბანკი“, ხოლო 2018 წელს - საქართველოს ბანკის ჯგუფის გაყოფის შედეგად წარმოშობილი სს „საქართველოს კაპიტალი“.

ლონდონის საფონდო ბირჟაზე ასევე მიმოქცევაშია სახელმწიფო კომპანიების, საქართველოს რკინიგზისა და ნავთობისა და გაზის კორპორაციის ქართული ბონდები. რაც შეეხება იმ ადამიანების თავისუფალ ფულად სახსრებს, რომლებსაც სურთ სხვადასხვა კომპანიის აქციათა შეძენით გააკეთონ ინვესტირება, ისედაც გადარიბებული ქვეყნიდან ეს სახსრები საზღვარგარეთ გაედინება და სხვა ქვეყნის დოვლათის შექმნაში იღებს მონაწილეობას. შედარებით მცირე თავისუფალ ფულად სახსრებს კი ან ინფლაცია „ჭამს“, ან ეროვნული ვალუტის დევალვაცია, „უკეთეს შემთხვევაში“ კი - ქართული საბანკო სისტემის დეპოზიტის მინიმალური საპროცენტო განაკვეთი, რომელიც ზოგჯერ ინფლაციის მაჩვენებელსაც კი არ აღემატება.

2022 წლის 1-ლი მარტის მონაცემებით, კომერციული ბანკების მიერ ეროვნული ვალუტით მოზიდული იურიდიული და ფიზიკური პირების დეპოზიტების ნაშთი 15,06 მლრდ ლარია, საშუალო შეწონილი 11,06%-ად, ხოლო უცხოური ვალუტით მოზიდული იურიდიული და ფიზიკური პირების დეპოზიტების მოცულობა - 22,03 მლრდ ლარის ექვივალენტი, საშუალოდ 0,81%-ად (სებ, 2022). ანუ, ჯამურად საქართველოს ბანკებში დალექილია 37,1 მლრდ ლარის თავისუფალი ფულადი სახსრები, რომელთაგან მეოთხედი მაინც რომ ბრუნავდეს საქართველოს საფონდო ბირჟაზე, ადვილი წარმოსადგენია, რა დონეზე

იქნებოდა ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა და ეროვნული ეკონომიკის მასშტაბი.

საბანკო სისტემის დეპოზიტებზე დალექილ თანხებთან ერთად უნდა აღვნიშნოთ საქართველოს დაგროვებითი საპენსიო სისტემა. 2022 წლის 6 მაისის მონაცემებით, საპენსიო ფონდში აკუმულირებულია დაახლოებით 2,31 მლრდ ლარი, რომელთაგან 60% განთავსებულია სადეპოზიტო სერტიფიკატებზე, 1,3% - ვადიან დეპოზიტებზე, 5,8% - უცხოურ კორპორაციულ აქციებში (133,98 მლნ ლ), 8,56% - სარგებლიან ანგარიშებზე უცხოურ ვალუტაში, ხოლო 24,69% - სარგებლიან ანგარიშებზე (საპენსიო სააგენტო, 2022). ამდენად, საქართველოს მოქალაქეების მიერ საპენსიო ფონდში შენახული სახსრები ან ისევე საბანკო სისტემაში მიდის და მხოლოდ ამის შემდეგ იღებს მონაწილეობას ეკონომიკურ აქტივობაში, ან დაახლოებით 134 მილიონი ლარით უცხოური ეკონომიკის ზრდას ვაფინანსებთ მათი ფასიანი ქაღალდების ყიდვით. საქართველოს საფონდო ბაზრის განვითარება ხელს შეუწყობდა საპენსიო ფონდის მზარდი სახსრების, საბანკო დეპოზიტთან შედარებით უფრო სარფიანად დაბანდებს და ეროვნული ეკონომიკის უფრო სწრაფ ზრდას, საბანკო კრედიტთან შედარებით უფრო ნაკლები საკომისიო და საპროცენტო წნეხით (კაპიტალის ბაზრის სამუშაო ჯგუფი, 2015).

2022 წლის 30 აპრილის მონაცემებით, საქართველოს საფონდო ბირჟაზე საფონდო ბაზრის კაპიტალიზაციამ დაახლოებით 2,29 მლრდ ლარი შეადგინა, რაც საქართველოს 2021 წლის მთლიანი შიგა პროდუქტის (60,2 მლრდ ლარი) მხოლოდ 3,8%-ია, მაშინ როდესაც აღნიშნული მაჩვენებელი განვითარებული საფონდო ბაზრების მქონე ქვეყნებშია მშპ-ს 100%-ზე მეტია (საფონსო ბირჟა, 2022). წლების მიხედვით, საქართველოს საფონდო ბაზრის კაპიტალიზაციის თანაფარდობა იმავე წლის

მშპ-სთან კლების ტენდენციით გამოირჩევა და 2020 წელს 4,8% იყო (პანდემიის გამო ამ წელს მშპ შემცირდა, კომპანიათა კაპიტალიზაცია კი მეტ წილად უცვლელი დარჩა), 2019 წელს - 3,97%; 2018 წელს - 4,39%; 2017 წელს კი - 8,16%. 2022 წლის 2 მაისის მდგომარეობით, სსბ-ის სავაჭრო სისტემაში დაშვებულია 23 კომპანიის ფასიანი ქაღალდი, რომელთა საერთო საბაზრო კაპიტალიზაციამ შეადგინა 0.748 მილიარდი აშშ დოლარი, ხოლო საშუალო დღიურმა ბრუნვამ 2022 წლის აპრილში - 21 ლარი.

საქართველოში ფასიანი ქაღალდების ბაზრისა და საქართველოს საფონდო ბირჟის განუვითარებლობის რამდენიმე ძირითადი მიზეზი არსებობს, რომლებიც ერთმანეთთან უშუალო კავშირში არიან და ამ მიზეზებზე დეტალურ ჩაღრმავებას ისევ ბანკების საქმიანობასთან მივყავართ. მაგალითად, სს „საქართველოს ბანკმა“, რომელიც საქართველოს საფონდო ბირჟის აქციების მნიშვნელოვანი პაკეტის მფლობელია, 2022 წელს მომხმარებლებს „საინვესტიციო პლატფორმა“ შესთავაზა, რომელიც უცხოური კომპანიების (Apple, Amazon, Microsoft, Tesla, Google და სხვა) ფასიანი ქაღალდებში ინვესტირების შესაძლებლობას მინიმუმ 1\$-დან იძლევა. გამოდის, რომ საქართველოს ბანკი საქართველოს საფონდო ბირჟას მინიმუმ არ ავითარებს, თუმცა უცხოურ საფონდო ბირჟაზე აქციების ყიდვას ხელს უწყობს.

ჩვენს ქვეყანაში მაღალი დოლარიზაციისა და ლარის მიმართ მოსახლეობის შედარებით დაბალი ნდობის გამო, მოსახლეობას ურჩევნია დროებით თავისუფალი ფულადი სახსრები უძრავ ქონებაში, ან მიზერული პროცენტის სანაცვლოდ საბანკო დეპოზიტზე განათავსოს უცხოურ ვალუტაში და რისკისგან იყოს დაზღვეული, ვიდრე არასტაბილური ეკონომიკის პირობებში სწრაფად გაუფასურებადი ლარით იყიდოს იმ სააქციო

საზოგადოების ფასიანი ქაღალდი, რომელსაც ისევდა ისევ ლარის კურსისა და არასტაბილური ეკონომიკური სიტუაციის გამო, არავინ იცის, რა ბედი ეწევა. ასევე, მნიშვნელოვანი პრობლემაა არასაკმარისი კორპორატიული კულტურა, მენტალიტეტი, ცოდნა და სააქციო საზოგადოებების მეწილეობასთან დაკავშირებულ სარგებელზე არასაკმარისი ინფორმაცია საზოგადოებაში. საფონდო ბაზარი საქართველოში განუვითარებელია ემიტეტების (სააქციო საზოგადოებების) სიმცირის გამოც.

მაგალითად, თუკი ა.შ.შ.-ში ფასიანი ქაღალდს უბრალო დიასახლისიც ყიდულობს და ამით თავისი დანაზოგის გაზრდას ცდილობს, საქართველოში ყველა დროებით თავისუფალი ფულადი სახსრები ბანკების დეპოზიტებზე ილექება, რაც მკვდარ აქტივებს წარმოადგენს ან უცხოური აქციების ყიდვას ხმარდება. ეს არის ლარის ქვეყნიდან გადინების დამატებითი წყაროა და ასახვას ისევ ლარის კურსზე პოვებს.

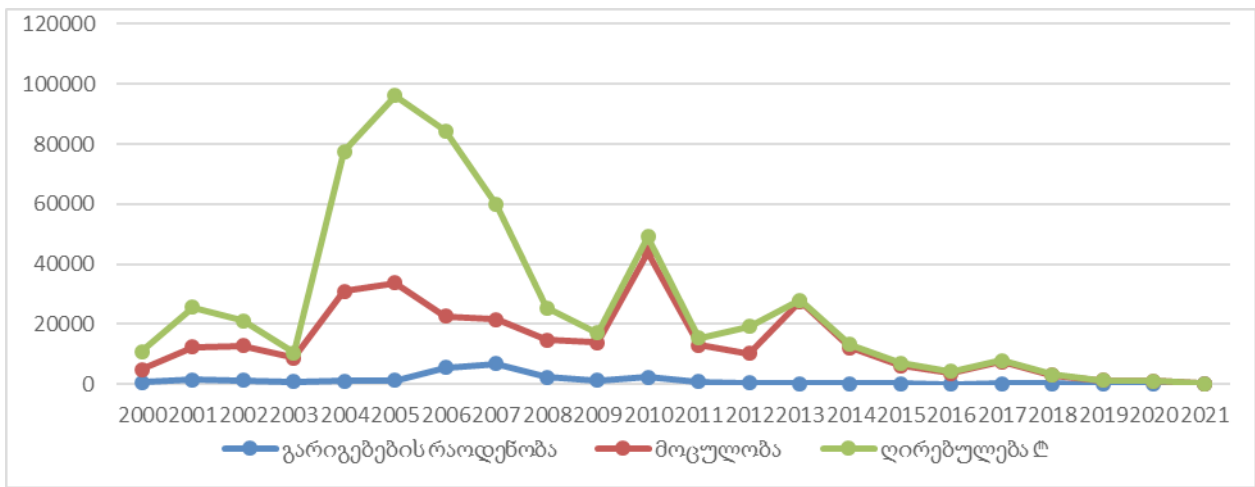
ეკონომიკურ ფაქტორებთან ერთად გვაქვს ფსიქოლოგიური ფაქტორებიც, რაც მოსახლეობას ფასიანი ქაღალდებში ინვესტირების თავის შეკავებისკენ უბიძგებს:

1. საბჭოთა კავშირის მემკვიდრეობა – უნდობლობა კერძო სექტორის მიმართ და გაუთვითცნობიერებულობა კორპორაციულ ფინანსებში;
2. ცუდი ისტორიული გამოცდილება კომერციული სექტორის ფასიანი ქაღალდების მიმართ (90-იანი წლების გამოცდილება, რომელიც ჩამოყალიბდა საწარმოთა მასობრივი გაკოტრებისა და არაერთი „ფინანსური პირამიდის“ მოქმედების გამო);
3. კერძო სექტორის გამჭვირვალობის დაბალი დონე ხელს უშლით კერძო სექტორში ინვესტირების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებაში;
4. უმნიშვნელო წილის მფლობელი

აქციონერების უფლებების დასაცავად განვითარების მოლოდინი, რადგან სათანადოდ არასათანადო ინსტიტუციური ბაზა. 5. არ არის დაცული საკუთრების უფლებები არ არსებობს კომპანიების სტაბილურად და მაღალია პოლიტიკურ ძალთა ბალანსის ცვლილებების გავლენა ბიზნესზე.

ნახაზი 2

მიხედვით ვაჭრობის მონაცემები საქართველოს საფონდო ბირჟაზე (2000-2021 წწ.)

წყარო: საქართველოს საფონდო ბირჟა. სავაჭრო სესიები

მნიშვნელოვანი დამატებითი ფაქტორია ისიც, რომ ქართველ მეწარმეებს ჯერ კიდევ ეშინათ საკუთარი ქონების წილობრივი გასხვისება. ე.წ. „საკუთარ საქმეში სხვისი შეყვანა“. ეს შეიძლება მენტალური პრობლემა იყოს ან უფრო პოლიტიკური და ღრმა ეკონომიკური საფუძველები ჰქონდეს. კომპანიებს საქართველოში ხშირად აქციების გაყიდვით ფინანსების მოზიდვას ურჩევნიათ ბანკიდან აიღონ სესხი. ამის მიზეზია კომპანიის არასაკმარისი ცოდნა საფონდო ბირჟის საქმიანობის მიმართ, ბირჟის მიერ მოთხოვნილი სტანდარტების შესაბამისად ფინანსური ანგარიშგების ქონა და გამჭვირვალობა.

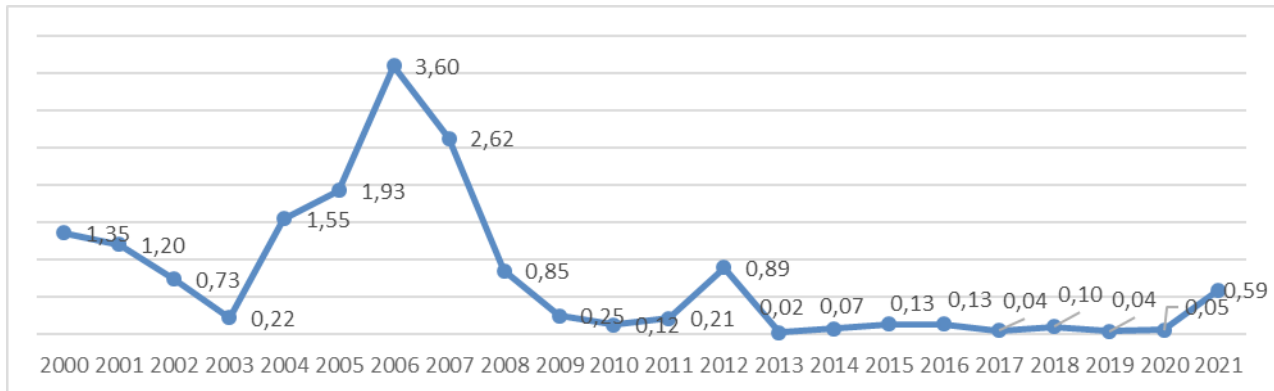
მშპ-ის ზრდის ტენდენციის მიუხედავად, საფონდო ბირჟაზე ვაჭრობის მოცულობაში ეს ფაქტი საპირისპიროდ აისახება, რაც ზემოთ დასახელებულმა მიზეზებმა გამოიწვია. საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ თუკი 2000-2007 წლებში საქართველოს საფონდო ბირჟაზე ნავაჭრი ერთი აქციის საშუალო ღირებულება 1-დან 3,59 ლარამდე მერყეობდა (ჯამური ღირებულება გაყოფილი ჯამურ მოცულობაზე), 2008-2021 წლებში ერთი აქციის საშუალო ღირებულების მაჩვენებელი 0,01-დან 0,8 ლარამდე ღირდა. ეს კი იმაზე მეტყველებს, რომ საქართველოში სააქციო საზოგადოებათა აქციების ფასი „ეკონომიკურად შეურაცხყოფილია“ და ასეთი გაუფასურებული აქციების ყიდვისგან, ლარის კატასტროფული დაბალი კურსისა და

არასტაბილური ეკონომიკური პირობების გამო ნებისმიერი მოქალაქე შეიკავებს თავს, ხოლო კომპანიები შეეცდებიან თავინთი აქციები არ

დაუშვან საქართველოს საფონდო ბირჟაზე და ხელს შეუწყობენ მათი ბირჟის გარეთ გაყიდვას (მიმინოშვილი, 2020).

ნახაზი 3

ერთი აქციის საშუალო ღირებულება 2000-2021 წლებში (ლარი)

2022 წლის 24-30 მარტს, პლატფორმა google forms-ის მეშვეობით მოსახლეობის მიერ საკუთარი დანაზოგების მართვასთან დაკავშირებით კვლევა ჩავატარეთ, რომელშიც 629 პირმა მიიღო მონაწილეობა. კვლევა სულ 8 შეკითხვისგან შედგებოდა, რომელსაც ჰქონდა რამდენიმე მოსანიშნი პასუხი და აგრეთვე შესაძლებელი იყო ცარიელ ველში აზრის დაფიქსირებაც: 1. ფლობთ თუ არა დანაზოგს? 2. იმ შემთხვევაში თუ (გაქვთ) გექნებოდათ თავისუფალი ფულადი სახსრები (დანაზოგი), როგორ შეინახავდით (ინახავთ) მას? 3. რომელ ვალუტაში გაქვთ (გექნებოდათ) დანაზოგი? 4. დანაზოგის გასაკეთებლად, თქვენი აზრით, რამდენჯერ უნდა აღემატებოდეს თქვენი ოჯახის (შინამეურნეობის) შემოსავალი ეკონომიკაში არსებულ საშუალო ხელფასს? (საქსტატის მიხედვით, 2021 წლის მე-4 კვარტალში საშუალო ხელფასი დარიცხული 1463.8 ლარია) 5. დანაზოგის შენახვისას რატომ შეაჩერეთ (შეაჩერებდით) არჩევან(ს)ი საბანკო ანაბარზე (მიკროსაფინანსოზე)? 6. გსმენიათ თუ არა საქართველოს ან სხვა საფონდო ბირჟის

შესახებ და გიცდიათ თუ არა ინვესტირება? 7. გაგიგიათ თუ არა საქართველოს ბანკის საინვესტიციო პლატფორმის შესახებ, რომელიც უცხოური კომპანიების (Apple, Amazon, Microsoft, Tesla, Google და სხვა) ფასიან ქაღალდებში ინვესტირების შესაძლებლობას მინიმუმ 1\$-დან იძლევა? 8. განათავსებდით თუ არა თქვენს თავისუფალ ფულად სახსრებს (დანაზოგს) ქართული (უცხოური) კომპანიების ფასიან ქაღალდებში, თუ გეცოდინებოდათ, რომ სანაცვლოდ საბანკო ანაბართან შედარებით უფრო დიდ სარგებელს მიიღებდით?

პირველ კითხვაზე გამოკითხულთა 51,2%-მა უპასუხა, რომ დანაზოგს არ ფლობდა, 48,8%-მა კი განაცხადა, რომ დანაზოგი აქვს. თუ განვითარებადი ეკონომიკის მქონე საქართველოს მდგომარეობას გავითვალისწინებთ, მიგვაჩნია, რომ გამოკითხულთა თითქმის ნახევარის მიერ დანაზოგის ფლობის ფაქტი საკმაოდ კარგი შედეგია და ვფიქრობთ, რომ დანაზოგის

კულტურა ჩვენს ქვეყანაში თანდათანობით მკვიდრდება.

მეორე კითხვაში, რომელიც თავისუფალი ფულადი სახსრების შენახვის ფორმას გულისხმობდა, გამოკითხულთა 74,6%-მა განაცხადა, რომ საკუთარ დანაზოგს ბანკში ინახავს ან შეინახავდა, რაც ჩანს კიდევ საქართველოს ბანკებში განთავსებული დეპოზიტების მოცულობიდან. 18,3%-მა განაცხადა, რომ არ ენდობა ფინანსურ ინსტიტუტებს და ურჩევნია ფული სახლში დააგროვოს, რაც ჩვენი აზრით 90-იანი წლების ფინანსური ტრავმის შედეგია. 7,6%-მა განაცხადა, რომ უცხოურ ან ადგილობრივ ფასიან ქაღალდს ფლობს. ჩვენი აზრით, აღნიშნული მაჩვენებელი იმის მანიშნებელია, რომ მოსახლეობაში საფონდო ბაზრის არსებობის მოთხოვნილება არის და თუ საქართველოში საფონდო ბირჟა კონკურენტულ გარემოში იფუნქციონირებდა, მოსახლეობა უფრო მეტად გაერკვეოდა ფასიანი ქაღალდების მექანიზმებში და მათი მნიშვნელოვანი ნაწილი ბანკის ნაცვლად საფონდო ბაზარზე დააბანდებდა თავისუფალ ფულად სახსრებს. აღნიშნული კითხვის პასუხებს შორის აგრეთვე იყო უძრავი ქონება, ოქრო და კრიპტოვალუტა, რომელთა ჯამური წონა დაახლოებით 3,8% იყო.

მე-3 შეკითხვა დანაზოგის ვალუტას ეხებოდა, სადაც ყველაზე მეტმა - 52,3%-მა განაცხადა, რომ დოლარში აქვს დანაზოგი, 47,1%-მა დანაზოგის ვალუტად ლარი დაასახელა, 23,2%-მა ევრო, 3,5%-მა კი კრიპტოვალუტა. დოლარიზაციის მაჩვენებელი ჩვენს ქვეყანაში კვლავაც მაღალია და ეროვნულ ვალუტაზე მეტად მოსახლეობა აშშ დოლარს ენდობა, ვინაიდან უძრავი და ძვირიანი მოძრავი ქონების ყიდვა-გაყიდვა ეროვნული

ბანკის შეზღუდვის მიუხედავად ძირითადად ისევ დოლარში ხდება. მიუხედავად, იმისა რომ ანაბარზე განთავსებულ ლარს უფრო მეტი სარგებელი ერიცხება, ინფლაციის ფაქტორისა და სხვა მიზეზების გამო მოსახლეობა უცხოურ ვალუტას ანიჭებს უპირატესობას. შედარებით ახალია კრიპტოვალუტა, რომელიც საქართველოში საკმაოდ პოპულარობით სარგებლობს თუმცა მას ადამიანები ამ ეტაპზე ღირებულების რყევის დიდი ამპლიტუდის გამო ნაკლებად ენდობიან და უფრო მეტად რისკიან ინვესტიციად შეგვიძლია ჩავთვალოთ, რაც კიდევ ერთხელ მიგვანიშნებს იმაზე, რომ საფონდო ბირჟაზე ვაჭრობა საქართველოში პოპულარული გახდება შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელებისა და ნების არსებობის შემთხვევაში.

მე-4 შეკითხვის პასუხები უფრო ფრაგმენტირებული აღმოჩნდა - გამოკითხულთა 16,9% მიიჩნევს, რომ დანაზოგის გასაკეთებლად ეკონომიკაში არსებული საშუალო ხელფასი და სურვილი საკმარისია. 20,8% ფიქრობს, რომ დანაზოგის გასაკეთებლად ადამიანს საშუალო ხელფასზე 10-50%-ით მეტი უნდა ქონდეს. 26,2%-ის აზრით, დანაზოგის გასაკეთებლად ან ფასიანი ქაღალდის შესაძენად ოჯახის შემოსავალი ეკონომიკაში არსებულ საშუალო ხელფასთან შედარებით 3-ჯერ (200%-ით) და მეტჯერ მეტი უნდა იყოს, 34,2%-ის აზრით კი 50-100%-ით. ჩვენი აზრით, ეს შეკითხვა დანაზოგის გაკეთებისადმი დამოკიდებულებასთან ერთად ქვეყნის ეკონომიკური დონის რთულ მდგომარეობასაც ასახავს, თუმცა ადამიანთა მნიშვნელოვანი ნაწილი მაინც ფიქრობს, რომ სურვილის შემთხვევაში, საშუალო ან ოდნავ მეტი ხელფასით დანაზოგის გაკეთებას შეძლებდა.

მე-5 შეკითხვაში ვიკითხეთ, რატომ ანიჭებდნენ ან მიანიჭებდნენ დანაზოგის შენახვისას უპირატესობას ბანკს. გამოკითხულთა 47,4%-ს დანაზოგის შენახვის ეს ფორმა უსაფრთხოდ და საიმედოდ მიაჩნია, 19,7% ფიქრობს, რომ საბანკო ანაბარს მაღალი პროცენტი აქვს, 38,5%-ის აზრით კი უკეთესი ალტერნატივა არ არსებობს. მცირე დანაზოგის გასაკეთებლად ბანკის გარდა რეალური გონიერი ალტერნატივა ჩვენს ქვეყანაში, სამწუხაროდ, მართლაც არ არსებობს და ან ჩვენი სახლში დადებული ფული ინფლაციას უნდა გავაუფასურებინოთ, ან ბანკში დავდოთ და რეალური ღირებულება არ მოემატოს. ჩვენს მიერ გამოკითხულთა 38,5%-ისთვის ჩვენი ღრმა რწმენით, მისაღები იქნებოდა საქართველოს საფონდო ბირჟაზე დაბანდების შესაძლებლობა.

მე-6 შეკითხვაში გამოკითხულთა 37,5%-მა აღნიშნა, რომ სმენია როგორც საქართველოს, ისე უცხოური საფონდო ბირჟის არსებობის შესახებ, 33,1%-ისთვის ნაცნობი მხოლოდ უცხოური საფონდო ბირჟები აღმოჩნდა, 22,7%-ს საერთოდ არ სმენია საფონდო ბირჟის შესახებ, 4,6%-ს კი მხოლოდ საქართველოს საფონდო ბირჟის შესახებ სმენია. ჩვენი აზრით, საქართველოს საფონდო ბირჟის შესახებ ინფორმაციას მოსახლეობა ნაკლებად ფლობს, და კიდევ რომ იყოს ეს ინფორმაცია, ბირჟა ფაქტობრივად უმოქმედოა, რაც გამოსწორებას მოითხოვს.

მე-7 შეკითხვაში 60,7%-მა აღნიშნა, რომ არ სმენია საქართველოს ბანკის საინვესტიციო პლატფორმის და მსხვილი უცხოური კომპანიების აქციების ყიდვის შესაძლებლობის შესახებ; 38%-მა აღნიშნა, რომ იცის ეს პლატფორმა, თუმცა არ ფლობს ფასიან ქაღალდს, 1,3 პროცენტი (8 პირი) კი ფლობს ამ პლატფორმით შეძენილ ფასიან ქაღალდს. საქართველოს ბანკის საინვესტიციო

პლატფორმა ახალი ჩაშვებულია და ჩვენი აზრით, ინფორმაციის ნაკლებობა ამის ბრალია, თუმცა ის ფაქტი რომ გამოკითხული 8 პირი უკვე ფლობს (პლატფორმის გაშვებიდან 3 თვეში) ამ პლატფორმით შეძენილ ფასიან ქაღალდს, ამ სფეროში ინტერესის არსებობის დამადასტურებელია.

ბოლო, მე-8 კითხვაში გამოკითხულთა მხოლოდ 14,1%-მა მიანიჭა უპირობოდ ბანკს უპირატესობა საფონდო ბირჟასთან შედარებით უსაფრთხოებისა და დამაკმაყოფილებელი სარგებლის პროცენტის მიზეზით. გამოკითხულთა 31%-მა ისურვა დანაზოგის ფასიან ქაღალდებში განთავსება, თუ საერთაშორისო კანონმდებლობის მსგავსით იქნებოდა დაცული. 21,1%-მა საბანკო ანაბრის მსგავსად სიმარტივე ისურვა ფასიან ქაღალდებში დაბანდებისას, 31,6% კი აღნიშნავს, რომ ამ საკითხით დაინტერესებული არ არის და მომავალშიც არ გეგმავს გარკვევას. გამოკითხვის შედეგებიდან გამომდინარე, ჩვენი აზრით საქართველოში განვითარებულ საფონდო ბაზარზე გაუცნობიერებელი თუ გაცნობიერებული მოთხოვნა არსებობს და ქვეყნის ეკონომიკური წინსვლისთვის ამის სასიცოცხლო საჭიროებაც დგას.

საქართველოში ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარება წარმოუდგენელია საფონდო ბირჟის გარეშე. მოქმედი ლიცენზირებული საფონდო ბირჟა კი საქართველოში საქართველოს საფონდო ბირჟაა, რომელიც კიდევ უფრო შესუსტდა საქართველოს საფონდო ბირჟის აქციონერთა ნაწილის გადაწყვეტილებით, დაეარსებინათ ახალი, თბილისის საფონდო ბირჟა და ეს ფაქტი ავტომატურად გულისხმობდა საქართველოს საფონდო ბირჟის აქტივების მნიშვნელოვანი ნაწილი გადასულიყო ახალი, კიდევ უფრო

ნაკლებად ავტორიტეტული და ისტორიის არმქონებირჟისმფლობელობაში.საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა თბილისის საფონდო ბირჟას მიანიჭა ლიცენზია, თუმცა იგი ჯერ არ ამოქმედებულა. მივიღეთ სურათი, რომლითაც საქართველოს სუსტ საფონდო ბირჟას გაუჩნდა კონკურენტი, თბილისის საფონდო ბირჟის სახით, რომლის წარმატებაც აგრეთვე სათუთა. ამ ყველაფრის მიუხედავად, ფაქტი ერთია: საქართველოს აუცილებლად სჭირდება განვითარებული ფასიანი ქაღალდების ბაზარი და შესაბამისად წარმატებული საფონდო ბირჟა. საჭიროა ქვეყნის ხელისუფლებამ საკანონმდებლო დონეზე გაატაროს ძირეული ცვლილებები. ფასიანი ქაღალდების ბაზრის წასახალისებლად დივიდენდების ნაცვლად უნდა დაიბეგროს დაგროვება. კანონმდებლობით უნდა შეიზღუდოს საბანკო სექტორის მონაწილეობა საფონდო ბირჟის მართვაში, საფონდო ბირჟა უნდა გახდეს ისევ თვითრეგულირებადი და აიკრძალოს ბირჟის გარეთ გარიგების დადება. საჭიროა აქტიური სარეკლამო კამპანია, მოსახლეობის ცნობიერებამდე აქციების ყიდვის სიკეთის დაყვანის მიზნით და სახელმწიფოსგან ხელი უნდა შეეწყოს საქართველოს საფონდო ბირჟის საქმიანობას, პირველ ეტაპზე შესაძლებელია შეუმცირდეს ან განთავისუფლდეს მოგების გადასახადისაგან (ჭარაია, 2019).

დასკვნა

განვითარებად ქვეყნებში ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ჩამოყალიბების პროცესში სახელმწიფოს დიდი როლი ეკისრება. ფასიანი ქაღალდების ბაზარი გლობალური ეკონომიკის აუცილებელი და მნიშვნელოვანი ელემენტია, რომლის გარეშეც შეუძლებელია საბაზრო ეკონომიკის ნორმალური ფუნქციონირება.

ჩვენი აზრით, საქართველოში ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარება დასაქმების პრობლემას ნაწილობრივ თვითდასაქმებით შეამცირებს, ეკონომიკა ამუშავდება ეკონომიკური სუბიექტების პირდაპირი დაფინანსებით (და არა სქემით მოსახლეობა=>ბანკი=>საწარმოები)დაფულადი სახსრების მიმოქცევის სიჩქარის ზრდით. ჩვენ სიღარიბეს სიმდიდრის დაგროვებით უნდა ვებრძოლოთ, ვინაიდან სიღარიბესთან ამჟამინდელი ბრძოლა ხშირად საქართველოში სოციალურ დახმარებებთან და პაკეტებთან იგივდება, რაც პირდაპირ ეწინააღმდეგება სიმდიდრის დაგროვებას. აუცილებლად გვჭირდება კარგი ფინანსური განათლება და საყოველთაო საინფორმაციო კამპანია კომუნიკაციის ყველა არხით. ფსიქოლოგიური მომენტის გათვალისწინებით, მოსახლეობა დაინტერესდება ეროვნული საწარმოების „კეთილდღეობით“ და ვფიქრობთ, ბევრი ადამიანი უპირატესობას უცხოურის ნაცვლად ეროვნული წარმოების პროდუქციას მიანიჭებს, ვინაიდან აქციები მოსახლეობაში იქნება განაწილებული. შესაძლებელია შპს-ებთან შედარებით უპირატესობა მიენიჭოს სააქციო საზოგადოებას,მაგალითად,მოგებადაიბეგროს 1%-ით ნაკლებად. ეს ხელს შეუწყობს შპს-ების სააქციო საზოგადოებებად გარდაქმნას და საფონდო ბირჟის გააქტიურებას. აქტიურ საფონდო ბირჟაზე კი ადგილის დამკვიდრებას სააქციო საზოგადოებები, როგორც წესი, თავად ცდილობენ - პრესტიჟიდან და მათი აქციების ფასების ზრდით დაინტერესებიდან გამომდინარე.

საფონდო ბირჟის საქმიანობა ქართველ ეკონომიკურ აგენტთა ტრადიციულ საქმიანობას ნამდვილად არ წარმოადგენს, მაგრამ ისეთი განვითარებადი ქვეყნები, როგორც საქართველოა, განიცდიან საკუთარი სახსრების მკვეთრ დეფიციტს, საინვესტიციო

კაპიტალის მოზიდვის ერთ-ერთ საუკეთესო საშუალება კი ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ამუშავებაა. ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარების აუცილებელი წინაპირობა ორგანიზებული საფონდო ბაზრის და მისი ინფრასტრუქტურის (საფონდო ბირჟა, ცენტრალური დეპოზიტარი) მდგრადი ფუნქციონირებაა.

ლიტერატურა

კაპიტალის ბაზრის სამუშაო ჯგუფი - საქართველოს კაპიტალის ბაზარი დიაგნოსტიკური შესწავლა და რეკომენდაციები, 2015. URL: http://www.economy.ge/uploads/meniu_publicaciebi/ouer/CMWG_Diagnostic_Report_12_May_2015_GEO.pdf (ხელმისაწვდომია 10.05.2022)

ლოლაძე გ., (2015) ფასიანი ქაღალდების ბაზარი საქართველოში - პრობლემები, გამოწვევები და პერსპექტივები. <https://idfi.ge/ge/securities-market-georgia> (ხელმისაწვდომია 10.05.2022)

მიმინოშვილი ლ., (2020) კაპიტალის ბაზარი საქართველოში - სად ვართ და რატომ? URL: <https://bm.ge/ka/article/kapitalis-bazari-saqartveloshi---sad-vart-da-ratom/71985> (ხელმისაწვდომია 10.05.2022)

ნამჩვაძე ბ., (2015) რა უშლის ხელს საფონდო ბირჟის განვითარებას? URL: <https://forbes.ge/raushlis-khels-saphondo-bir/> (ხელმისაწვდომია 10.05.2022)

საქართველოს ეროვნული ბანკი. დეპოზიტები და ნაშთები. URL: <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=729> (ხელმისაწვდომია 10.05.2022)

საპენსიო სააგენტო. საპენსიო ფონდის მოცულობის ცვლილება. URL: <https://www.pensions.ge/> (ხელმისაწვდომია 10.05.2022)

საქართველოს საფონდო ბირჟა URL: <https://gse.ge/capitalizations> (ხელმისაწვდომია 10.05.2022)

შონია ნ., გუგეშაშვილი თ., (2009) საბირჟო საქმე: წამოებული ფინანსური ინსტრუმენტების ბაზარი, სავალუტო ბირჟა, საერთაშორისო სავალუტო ბირჟა, საბირჟო რისკების დაზღვევა, საბირჟო ფსიქოლოგია, თბილისი.

ჭარაია ვ., (2019) რეკომენდაციები საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს. URL: <https://sector3.ge/Researches/Download/511> (ხელმისაწვდომია 10.05.2022)

POTENTIAL AND POSSIBLE EFFECT OF THE DEVELOPMENT OF GEORGIAN FINANCIAL MARKETS

Alim Kherkhadze

Doctoral student of Kutaisi University, Georgia
alimi.kherkhadze@unik.edu.ge

KEY WORDS: Georgian Stock Exchange; Georgian Securities Market; Financial Stability; Economic Growth, Investments.

J.E.L. classification: D530, E440, G230, G410

For citation: Kherkhadze A. (2022) Potential and possible effect of the development of Georgian financial markets. Food security as the basis of national security (in Georgian). Vol. 17, 1(23), p. 152-165. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2022.23.09>

Summary

The country's central property rests on the institutional and organizational strength of the major price chaos market and the banking sector. Georgian banking system is currently developed not only in the

country, but in all regions, the Georgian securities market and the only licensed representative of this market in the country - the Georgian Stock Exchange is undeveloped and unique. The securities market is a kind of economic barometer of the country, a measure of the pulse, which is primarily reflected in the ongoing political, economic and social changes in the country and in the world.

The securities market provides fast mobilization of temporarily free cash without bureaucratic intermediaries (in this case banks) and with minimal additional fees compared to bank credit, respectively the banking system and the stock market are competitors.

In 1998-2000, with the help of the best government and financial market experts in Georgia, the foundations of the securities market began to form. During this period, everyone was well aware that these two most important financial institutions should be developed together on an equal footing, under conditions of fair competition, and tried not to allow one sphere to be absorbed or oppressed by another. For some reason, the new post-Soviet Georgia had better starting conditions in the banking sector, as enshrined in the 1998 Law on the Securities Market adopted by the Georgian Parliament. By law, the securities industry was separated from the banking sector in order for securities to be newly established mechanisms to enable independent real development opportunities.

JSC "Georgian Stock Exchange" (JSC) was established on January 12, 1999 at the initiative of leading brokerage companies, commercial banks, insurance companies and investment funds. Special activity on the Georgian Stock Exchange began in 2004, when after the change of government, the legislation related to privatization was changed and the economic recovery began, corruption was

significantly reduced, the financial market was opened, investments were increased.

The reduction of trading volume on the Georgian Stock Exchange was caused by the financial crisis of 2008 and a change in the legislation, which resulted in the abolition of the self-regulatory system of the stock exchange and its controlling body became the National Bank of Georgia. Since 2007, the stock exchange has been managed by a group of banks that currently own 58% of the stock exchange shares, of which the Bank of Georgia has the largest package with 46%.

As of March 1, 2022, the balance of deposits of legal entities and individuals attracted by commercial banks in national currency is 15.06 billion GEL, weighted by an average of 11.06%, and the volume of deposits of legal entities and individuals attracted in foreign currency - equivalent to 22.03 billion GEL, on average by 0.81%. (SEB, 2022) In total, 37.1 billion GEL of free cash is deposited in Georgian banks, and if at least a quarter of it returns to the Georgian Stock Exchange, it is easy to imagine the level of economic growth and the size of the national economy.

As of May 6, 2022, about 2.31 billion GEL has been accumulated in the pension fund, 60% of the objects are placed on certificates of deposit, 1.3% - on time deposits, 5.8% - on foreign corporate shares (133.98 million 56 l),% - interest Accounts in foreign currency, and 24.69% - on interest accounts (Pension Agency, 2022). In other words, the funds kept by the citizens of Georgia in the pension fund either go to the banking system and only then take part in the short-term activity, ie by buying their securities for about 134 million GEL with the growth of the foreign economy. The development of the Georgian stock market would have facilitated the growing funds of the pension fund, invested more profitably with bank deposits, and the national economy growing faster,

with more commission and interest rate pressures than bank credit.

As of April 30, 2022, the capitalization of the stock market on the Georgian Stock Exchange amounted to about 2.29 billion GEL, which is only 3.8% of the GDP of Georgia in 2021 (60.2 billion GEL), while this figure has developed stock markets. Countries have more than 100% of GDP. According to the years, the ratio of capitalization of the Georgian stock market to GDP in the same year is declining and was 4.8% in 2020 (due to the pandemic, GDP decreased this year, the capitalization of companies remained largely unchanged), in 2019 - 3.97%; In 2018 - 4.39%; In 2017 - 8.16%. As of May 2, 2022, securities of 23 companies with a total market capitalization of USD 0.748 billion and an average daily turnover of 21 GEL in April 2022 were admitted to the trading system of the CBS.

On March 24-30, 2022, we conducted a survey on how people manage their savings through the platform google forms, in which 629 people participated. The results of the survey showed that the culture of accumulation in the population is quite high and they would like to buy securities on the Georgian Stock Exchange.

In our opinion, the development of the securities market in Georgia will reduce the employment problem partly through self-employment, the economy will be developed thanks to direct financing of economic entities (and not by scheme = population = bank => enterprises) and increase the speed of cash circulation. The state has a big role to play in the process of establishing a securities market in developing economies. The securities market is a necessary and important element of the global economy, without which the normal functioning of a market economy is impossible. Relevant legislative changes and political will are needed to strengthen the

Georgian stock market.

References

1. Capital Market Working Group - Georgian Capital Market Diagnostic Study and Recommendations, 2015;
URL: http://www.economy.ge/uploads/meniu_publicaciebi/ouer/CMWG_Diagnostic_Report_12_May_2015_GEO.pdf (Available 10.05.2022)
2. Charaia V., (2019) Recommendations of the Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia, URL: <https://sector3.ge/Researches/Download/511> (Available 10.05.2022)
3. Georgian Stock Exchange (GSE). URL: <https://gse.ge/capitalizations> (Available 10.05.2022)
4. Loladze G., (2015) Securities Market in Georgia - Problems, Challenges and Prospects. URL: <https://idfi.ge/ge/securities-market-georgia> (Available 10.05.2022)
5. Miminoshvili L., (2020) Capital market in Georgia - where are we and why? URL: <https://bm.ge/ka/article/kapitalis-bazari-saqartveloshi---sad-vart-da-ratom/71985> (Available 10.05.2022)
6. National Bank of Georgia. Deposits and Balances). URL: <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=729> (Available 10.05.2022)
7. Namchvadze B., (2015) What hinders the development of the stock market? URL: <https://forbes.ge/ra-ushlis-khels-saphondo-bir/> (Available 10.05.2022)
8. Pension Agency of Georgia. Change in the size of the pension fund. URL: <https://www.pensions.ge/> (Available 10.05.2022)
9. Shonia N., Gugeshashvili T., (2009) Stock Exchange: Emerging Financial Instruments Market, Currency Exchange, International Currency Exchange, Exchange Risk Insurance, Exchange Psychology, Tbilisi.